3. Наповнюємо зображення деталями (вікна, ворота, місток, припіднята решітка, яка ніби запрошує увійти).

4. Зафарбовуємо спочатку освітлені частини, а потім тіні на стінах.

5. Тоненьким пензлем уточнюємо деталі.

Усі предмети, віддаляючись, не тільки зменшуються, а й ніби тануть у повітрі, набуваючи неясного обрису, втрачаючи тонову контрастність. Тому об'єкти, що знаходяться ближче, треба малювати чіткіше, а віддалені малюють без подробиць.

VI. Підсумок уроку.

1. Перегляд і колективний аналіз дитячих робіт. Визначення найкращих у кожній із груп.

Учитель. Хоч жити в чорно-білому світі нам і не цікаво, та замки, виконані в ахроматичних кольорах, не менш привабливі, ніж у хроматичних.

2. Закріплення нових знань і вмінь.

- Назвіть види живопису.
- Вкажіть, які з репродукцій належать до монументального живопису.
- Колірний тон – це..?
- Чим відрізняються один від одного ахроматичні кольори?

Учитель узагальнює нові знання учнів, аналізує з учнями роботи, виставляє оцінки.

VII. Домашнє завдання: створити якомога більше відтінків теплої (холодної) гами акварельними фарбами.

УДК 371

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ НА УРОКАХ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

Вікторія Кондратова,
канд. пед. наук, доцент Кіровоградського ОІППО ім. В.Сухомлинського

У статті автор розкриває особливості реалізації методу проектів за допомогою інформаційних технологій у процесі вивчення курсу художньої культури в 9-му класі та подає приклад застосування даного методу під час висвітлення теми «Художня культура рідного краю».

Ключові слова: *метод проектів, навчальний проект, інформаційні технології.*

Проектна діяльність – важливий метод формування ключових компетентностей школярів. Головне завдання проектів – забезпечення учня інструментарієм для пошуку, дослідження та вирішення проблем, які можуть виникати в процесі життєдіяльності.

Протягом певного часу школярі, розподілені по групах, виконують пізнавально-дослідницьке або творче завдання за визначеною учителем темою. Мета діяльності – новий, оригінальний продукт, вирішення певної проблеми, а не автоматичне відтворення навчального матеріалу. В цьому й полягає цінність проектної системи навчання.

Навчальний проект передбачає комплексний характер діяльності всіх його учасників. Цей метод орієнтований на самостійну діяльність учнів і передбачає використання різних методів, засобів навчання. Особлива його цінність – у сприянні інтеграції знань з різних галузей науки, техніки, мистецтва тощо. У процесі проектного навчання вчитель виступає в ролі консультанта, координатора.

Навчальний проект адаптується до конкретних умов його застосування, тому при класифікації проектів беруться до уваги лише характерні їх якості.

За рівнем реалізації міжпредметних зв'язків навчальні проекти з художньої культури можуть бути: *монопредметні,* які виконуються за темами в межах самого предмета; *міжпредметні,* коли здійснення проекту потребує від учнів застосування знань і вмінь з різних шкільних дисциплін.

За складом учасників навчальні проекти бувають *індивідуальні* та *колективні.*

За віковою характеристикою проекти поділяються на: *одновікові; різновікові,* головною умовою яких є наявність у групі школярів різного віку; *загальношкільні*, до яких залучені майже всі вікові групи учнів; *міжшкільні*, до складу учасників яких входять учні з різних шкіл.

За тривалістю проекти бувають: *короткотривалі; середньої тривалості; довготривалі.*

За навчальною метою проекти можуть бути: *узагальнюючі; ввідні до теми; закріплюючі або контролюючі.*

За основним видом діяльності навчальні проекти визначаються як: *ознайомлювальні; інформаційні; мистецькі; пошуково-дослідницькі.*

До організації проекту висуваються такі вимоги:

1. Проект розробляється за ініціативи учнів, проблема проекту для усього класу повинна бути одна, а шляхи її реалізації в кожній групі – різні. Можливе одночасне виконання учнями різних проектів.

2. Проект має бути значущим для найближчого оточення учнів – однокласників, батьків, знайомих.

3. Робота над проектом має пошуково-дослідницький і творчий характер.

4. Проект повинен бути освітньо значущим.

5. Проект завчасно планується, але в процесі виконання може змінюватися.

6. Проект орієнтовано на вирішення конкретної проблеми, його результат має споживача. Цілі проекту обмежені рамками проблеми, які він вирішує.

7. Проект повинен бути реалістичним, орієнтованим на ресурси, які має у своєму розпорядженні заклад освіти [1].

Теми освітніх проектів повинні відповідати тематиці матеріалу, який вивчається. Освітній проект має структурну основу, яка відображається в його положенні або програмі:

1. Назва проекту.
2. Цитата, гасло або інша форма представлення проекту.
3. Загальна характеристика проекту.
4. Ідея проекту.
5. Мета й завдання проекту.
6. Учасники проекту.
7. Поділ на групи та розподіл завдань по групах.
8. Умови реєстрації у проекті.
9. Етапи проведення проекту.
10. Умови участі в проекті.
11. Особливості проведення проекту, види діяльності його учасників.
12. Форми взаємодії організаторів проекту з його учасниками та іншими суб'єктами.
13. Критерії оцінки робіт окремих учасників та усього проекту.

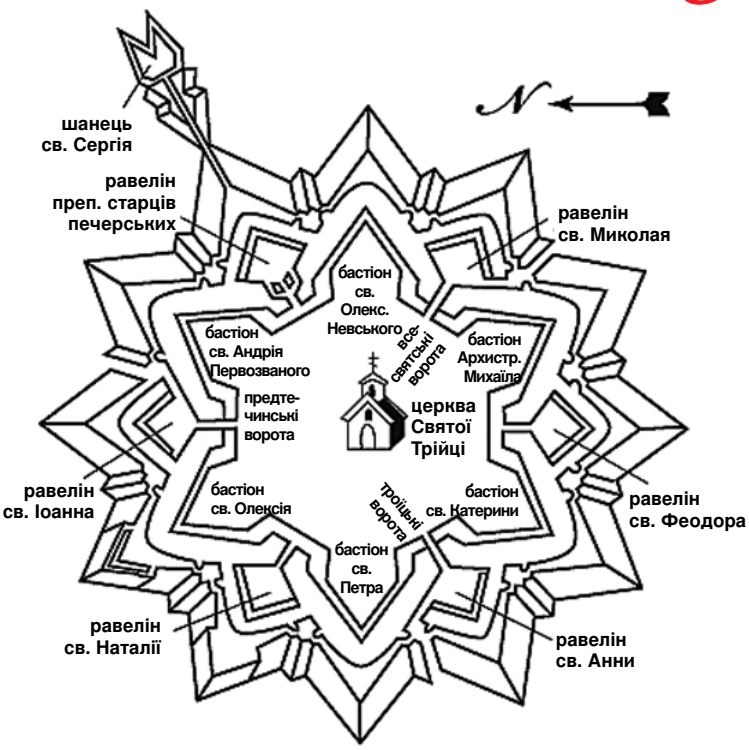

Фортеця Святої Єлисавети

14. Діагностична та оціночна групи.

15. Результати проекту, їх оцінка. Стимулювання учасників проекту (призи й нагороди).

16. Можливе продовження та розвиток проекту.

17. Автори, координатори, адміністратори, організатори проекту.

Назва, кількість, послідовність, зміст та стиль структурних елементів проекту формулюються на основі конкретних цілей і завдань [1].

Під час роботи над проектом учні повинні усвідомлювати: для чого він створений, наскільки новим постає бачення проблеми, наскільки проект відповідає вимогам часу, чи придатний він для втілення, чи завершений, готовий до реалізації.

Етапи роботи над навчальним проектом:

1. Мотивація діяльності. Педагог створює проблемну ситуацію. Учні виявляють проблему, визначають завдання проекту та висувають свої гіпотези щодо розв'язання проблеми.

2. Планування діяльності. Учитель корегує визначені учнями завдання проекту та його план. Учні планують роботу по групах, розподіляють обов'язки між собою, обговорюють запропоновані результати проекту та їх оформлення.

3. Інформаційно-операційний. Учні добирають матеріал, опрацьовують його. Учитель координує діяльність учнів.

4. Оформлення результатів проекту. Учитель бере участь у виборі способів оформлення результатів роботи учнів. Школярі оформляють проект.

5. Рефлексивно-оцінювальний. Учні демонструють отриманий результат. Разом з учителем аналізують і оцінюють діяльність; порівнюють отримані результати проекту з тими, що планувалися, у разі відмінності визначають причини; з'ясовують, як по-іншому можна було розв'язати проблему.

Оформлення опрацьованих матеріалів може бути виконане учнями у вигляді домашніх проектів, які об'єднуються в брошуру, буклет, плакат, альбом, статтю до шкільної газети, сайт в Інтернеті, відеофільм, комп'ютерну презентацію тощо.

Ефективним інструментом проектної діяльності вчителя й учнів у загальноосвітніх навчальних закладах сьогодні є інформаційні технології, зокрема Microsoft Office. Проекти, створені учнями за допомогою Power Point, Excel, розвивають у школярів вміння систематизувати, узагальнювати, виділяти головне в знайденому матеріалі; дають можливість за допомогою візуальних образів на вищому рівні презентувати результати своєї роботи.

Висвітлимо застосування методу проектів з «Художньої культури» в 9-му класі під час вивчення теми **«Художня культура рідного краю».**

Після вибору теми проекту, визначення його завдань та плану дій, учні за власним бажанням об'єдналися в групи («Мистецтвознавці», «Архітектори», «Хореографи», «Композитори», «Театрали»). За допомогою комп'ютерної презентації учитель ознайомлює їх із завданнями груп та інформаційними джерелами, що допоможуть знайти матеріал для реалізації проекту. Учні разом з учителем обговорюють можливі методи дослідження, пошук інформації та творчий підхід до розв'язання проблеми. Потім школярі спільно (по групах) опрацьовують один Із аспектів досліджуваної проблеми й готують виступи та комп'ютерну презентацію результатів своєї діяльності.

На розкриття теми «Художня культура рідного краю» за програмою відведено три години. На першому уроці група «Композитори» ознайомлювала інших учнів класу з творчістю визначних музикантів Кіровоградщини, на другому уроці «Театрали» й «Хореографи» розповідали про театральних і хореографічних діячів краю, на третьому уроці «Архітектори» та «Мистецтвознавці» за допомогою комп'ютерних презентацій ознайомлювали своїх однокласників з візуальним мистецтвом рідного краю.

Свято-Покровська церква

Подаємо приклад одного з уроків на тему ***«Візуальне мистецтво Кіровоградщини»,*** який має на меті ознайомити учнів з творчістю видатних митців рідного краю, розвивати вміння аналізу-інтерпретації творів мистецтва, виховувати повагу до художньої спадщини земляків.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань.

- З чого почалася історія нашого міста?
- Яка особливість географічного розташування Кіровоградщини?
- Яких видатних композиторів Кіровоградщини ви знаєте?
- Хто з митців театрального мистецтва приніс славу нашому місту?
- Які хореографічні ансамблі нашого міста ви знаєте?

III. Оголошення теми уроку. Пояснення нового матеріалу.

Учитель. Любов до рідної країни починається з любові до рідного міста, села. Ця любов неможлива без

знання історії рідного краю. Людина, яка не знає своєї історії, – не має майбутнього. Історичні знання тісно пов'язані з вивченням архітектурних пам'яток давнини, творів мистецтва. Отже, сьогодні ми говоритимемо про візуальне мистецтво нашого краю. *Пригадаймо:*

- Що таке архітектура?
- Які архітектурні стилі ви знаєте?
- З якими архітектурними стилями зустрічаємося в Кіровограді?

Далі учні демонструють виконані проекти – комп'ютерної презентації.

Матеріал групи «Архітектори"

Заснування нашого міста – Єлисаветграда – відносять до середини XVIII ст. У 1754 р. за царським указом у нашій місцевості, над річкою Інгул, почали будувати земляну фортецю Святої Єлисавети. Земляне укріплення мало форму шестикутника, оточеного валами і глибоким ровом. На дерев'яній стіні на трьох баштах знаходились гармати, завезені сюди з ліквідованих фортець. У 1757 р. в слободі було всього 128 дворів, а через 30 років – уже 1062. З 1764 р. слобода біля фортеці стала центром Єлисаветинської провінції, а з 1775 р. дістала назву Єлисаветград.

У 30–40-х роках XIX ст. розвивалася культова архітектура, споруджувалися храми. Зокрема, Ковалівська церква (1849 р.), збудована за проектом В.Стасова у псевдоросійському стилі, що увібрав візантійські й поверхово інтерпретовані давньоруські архітектурні форми.

У другій половині XIX – на початку XX ст. в Єлисаветграді мистецтво містобудування досягло високого рівня. Зодчі для архітектурних деталей – кронштейнів під балкони, огорож балконів і внутрішніх переходів, колон та стовпів – вдало використовували такий поширений вид прикладного мистецтва, як художнє кування та художнє литво (Кавалерійське училище, завод сільськогосподарських машин братів Ельворті).

У цей період романтичний напрям у містобудуванні, для якого характерне «цитування» архітектурних пам'яток минулих епох, об'єднав стилі з приставною «нео» – неоготика, необароко, неоруський стиль. На вулицях Єлисаветграда з'являються справжні невеличкі палаци – мавританські, барокові. Стали популярні будинки, на фасадах яких поєднались готичні та класицистські, барокові та ренесансні мотиви.

Найвидатніший архітектор міста Яків Васильович Паученко. За його проектами побудовано будинок жіночої гімназії, театр «Ілюзіон», будинок Вайсенберга (нині облздороввідділ) – у ренесансно-барокових формах; готель «Версаль» (нині мистецький факультет педуніверситету), лікарня Гольденберга (нині лікарня № 3) – у мавританському стилі; лікарня Св. Анни (нині лікарня № 2), приватний будинок (нині музей О.Осмьоркіна) – у формах неоруського стилю. Усі будівлі майстра вражають віртуозністю цегляного мурування, чудовим малюнком металевих прикрас, гармонією архітектурних форм.

Архітектор Олександр Лішневський віддавав перевагу великим імпозантним будівлям. За його проектами в 90-ті рр. збудовано жіночу гімназію та Пушкінське училище (у неоруському стилі). На вулиці Верхньо-Донській за його проектом у стилі ранного модерну зведено одну із кращих споруд міста – будинок Барського (нині Кіровоградський краєзнавчий музей). Чудовий фасад прикрашений рослинним орнаментом, складної форми дахом. Незвичайної форми ковані гребні, круглі вікна – усе це було новим словом у архітектурі Єлисаветграда. Інтер'єри будинка виконані у формах неорококо і в мавританському стилі. Єдиний у місті зразок культової споруди в мавританському стилі – Головна синагога, збудована за проектом О. Лішневського (1897).

Найкраща вулиця нашого міста – Двірцева (нині вул. Леніна). На її початку стоїть церква Покрови Богородиці (Ковалівська) – проект архітектора Андрєєва. Вона збудована в 1840–1852 рр. у неоруському стилі, який був своєрідною згадкою про архітектуру храмів середньовічної Русі та Московського бароко XVII – початку XVIII ст. Основні принципи, за якими сформовано її план (хрестово-купольна схема), утвердилися в архітектурі Давньої Візантії та були розвинуті українськими архітекторами. Церкву оздоблено ошатними білими деталями.

Далі – імператорський класичний будинок, в якому нині розташовано райвідділ міліції. Раніше це був офіцерський клуб. Тут влаштовували танцювальні вечори і бали, театральні вистави. Будинок споруджено в середині XIX ст. у стилі пізнього ампіру за проектом архітектора Вільгельма Верлона. Південний фасад привертає увагу головним входом у вигляді вбудованої галереї з аркою, простінки якої скріплені балюстрадою з балясинами. Підвищене північне крило фасаду приваблює вдалим ритмічним членуванням спарених пілястр стилізованого тосканського ордера. На жаль, інтер'єр будівлі втрачено, збереглась лише кована металева огорожа сходів.

Одним із найулюбленіших для юнацтва місць є бібліотека імені В.Бойченка, будинок якої зведено наприкінці XIX ст. Раніше тут на першому поверсі був ресторан і магазин, а на другому – житлові апартаменти. Будинок споруджено у стилі еклектики з впливом барочних форм. Об'ємно-просторова композиція створена за допомогою двох рівнозначних за стильовим рішенням фасадів, розміщених перпендикулярно один до одного і поєднаних еркером з купальним завершенням. Вікна другого ярусу багато декоровані лиштвою у вигляді пілястр зі стилізованими корінфськими капітелями та трикутними фронтончиками. Інтер'єри декоровані ліпниною у ви-

гляді орнаментальних плафонів з розетками і настінними барельєфами. Дверні отвори прикрашено ліпними фронтами з картушами та голівками ангелів. Велику естетичну цінність мають кахляні груби, а також кована металева огорожа сходів.

Також на Двірцевій вулиці, за парком, знаходилося земське реальне училище. Його найвидатніші випускники – Є.Маланюк, Ю.Яновський; О.Осмьоркін, М.Садовський, П.Саксаганський та ін. Будинок училища споруджено в стилі класицизму (чіткість, логічність планування, строгість симетричних композицій).

Автором проекту будинку сучасного Художньо-меморіального музею імені О.Осмьоркіна (дитячі та юнацькі роки майстра пройшли у цьому будинку) був дядько художника архітектор Яків Паученко. Здібності до малювання Осмьоркін успадкував від родичів по материнській лінії, зокрема й від дядька та діда – іконописця Василя Паученка. Споруда, що є зразком еклектики, вражає художнім оздобленням інтер'єрів усіх п'яти кімнат, кожна з яких чітко витримана в одному зі стилів: ренесанс, ампір, готика, модерн, мавританський.

Будинок Мейтуса, споруджений на початку XX ст. за проектом Я.Паученка, має витончену архітектурну композицію фасаду, вишукані пропорції та форми, красиве муруванням з фігурної і лекальної цегли, а ритмічні переливи співучих ліній створюють симфонію незвичайної краси. Стиль будівлі – еклектика з переважаючими елементами англійської неоготики. Бокові й центральна частини фасаду завершуються зубчастими вежами на зразок середньовічних із круглими віконцями в ренесансному стилі. На першому поверсі Мейтус влаштував лікарню, на другому – мешкав сам із родиною.

Одна з небагатьох міських споруд, яка потрапила на сторінки книги про історію української архітектури, – це пасаж у самому центрі Єлисаветграда (замовник – купець І. Шполянський). Пасажем в архітектурі називають будівлю, в якій робочі приміщення влаштовані ярусами з обох боків просторого проходу із заскленим покриттям. До цього проходу приєднуються ярусні галереї. Пасаж побудований в стилі еклектики з впливом характерних рис модерну.

Комп'ютерна презентація групи «Мистецтвознавці» *(інформація про художників супроводжується аналізом-інтерпретацією творів).*

У Кіровоградському обласному художньому музеї ми можемо ознайомитися з творами Феодосія Козачинського (1864–1922) – непересічного майстра реалістичного живопису.

Учнем Козачинського був Олександр Осмьоркін (1892–1953), член мистецької групи «Бубновий валет», до якої входили відомі майстри живопису П.Кончаловський, І.Купрін та ін. Для Осмьоркіна в живопису головним був колір. Великого успіху він досяг у портретому живопису й натюрморті. У Художньо-меморіальному музеї О.Осмьоркіна та Кіровоградському обласному художньому музеї зберігають його картини «Ботанічний сад», «Натюрморт біля ялинки», «Україна».

Учнем Козачинського був і Петро Покаржевський (1889–1968), низка творів якого присвячено Червоній армії («Дозор», «Тривога», «Переправа»). Осмьоркін і Покаржевський увійшли в історію мистецтва як представники так званої московської живописної школи.

З тих митців, які починали творчий шлях в нашому місті, а закінчили далеко від нього і твори яких представлені в Кіровоградському обласному художньому музеї, варто згадати Амшея Нюренберга (1887–1994) та Олександра Фойницького (1886–1973). Нюренберг став одним із законодавців плаката в радянському мистецтві, працював разом із В.Маяковським у «Вікнах РОСТА» («Портрет старого», «Грудень»). Фойницького ж доля привела в Тирасполь, де він організував художню школу, виховав плеяду живописців, одержав звання заслуженого діяча мистецтва Молдавської РСР («У квітучому саду», «Одеський порт»).

У селі Мотронівка (Знам'янський район) народився майстер пейзажної мініатюри Іван Похитонов (1850–1923). Художник помер і похований у Бельгії, там зберігається й більшість його робіт.

Заслужений художник України Борис Вінтенко (1927–2002) постійно перебував у пошуку власної манери письма та образної мови («На Вкраїні милій», «Над Інгулом», «Флора і атрибути мистецтва»).

Наприкінці 60-х – на початку 70-х років XX ст. мистецьке життя в Кіровограді, котре до того «дрімало у провінційній колисці», головним чином обслуговуючи замовників, стрімко оживає. Постійно організовуються художні виставки, де експонують свої твори Микола Бондаренко («Перехід через Хінган», «Битва за Кіровоград»), Володимир Федоров («Російські посли у Богдана Хмельницького», «Лев Толстой у гостях у Марії Заньковецької») та ін.

У 1967 р. в галереї сталася подія, що розбуркала місто: вернісаж молодих художників під назвою «Виставка чотирьох» за участю Юрія Іваненка, Михайла Надєждіна, Леоніда Бондаря та Людмили Ходак, живописні й графічні твори яких вирізнялися незвичністю художньої мови.

Творчість Л.Бондаря, аквареліста, майстера ліногравюри, зосереджена на міському пейзажі. Він часто звертається до теми рідного міста («Покровська церква», «Ковалівка», «Перша зелень»). Він очолив місце-

Земське реальне училище

ву дитячу художню школу, згодом став членом Національної спілки художників.

Родоначальник мистецької родини (батько художників Андрія та Оксани Надєждіних) М.Надєждін активно експериментує з кольором, пластикою, матеріалами («В майстерні художника», «Осінній натюрморт»).

У 80-х рр. яскраво заявляють про себе Сергій Шаповалов, Анатолій Янєв, Віктор Перепічай – представники школи живопису, однією з характерних рис якої є провідна роль кольору. С.Шаповалов віддає перевагу натюрморту, міському пейзажу («Рубікінії», «Весняний день»). А.Янєва більше цікавлять теми побуту сучасного села та мотиви природи рідного краю («Жінка з кішкою, «Відлига»). В.Перепічай переймається пейзажними мотивами та романтичними сюжетами («Березень», «Троянди»).

На кіровоградських виставках з'являються епатажні, гротескні графічні композиції Володимира Кир'янова («Коловорот», «Вигнання бісів»).

На Кіровоградщині сформувався потужний осередок монументального та декоративно-ужиткового мистецтва. З'являються мозаїка на фасаді та розписи у фойє Інституту сільськогосподарського машинобудування (Анатолій Данилов), вітражні композиції в бібліотеці ім. Д.Чижевського (Анатолій Пунгін), декоративне панно в готелі «Київ» (Володимир Волохов), мозаїка на фронтоні кінотеатру «Ятрань» (Анатолій Двірський), керамічні панно Нелі та Миколи Фірсових, гобелени в обласному музично-драматичному театрі ім. М.Кропивницького (Емілія Руденко), пам'ятники і скульптурні композиції Аркадія Мацієвського, Віктора Френчка, Віктора Самійленка, Григорія Савченка. Наталія Федоренко (заслужений художник України) та Марія Церна працюють в техніці батик.

Насиченішим художнє життя в Кіровограді стало після здобуття Україною незалежності. До творчого арсеналу повертаються набутки імпресіонізму, фовізму, абстракціонізму тощо, стають доступними сучасні художні течії. Експонуються виставки робіт художників як старшого, так і молодшого покоління. Федір Лагно, Володимир Кир'янов, Юрій Гончаренко, Андрій Надєждін, Володимир Товкайло, Анатолій Дворський, Ігор Смичек – художники оригінальної образної мови, які тягнуться до глибин національних традицій, історії, філософії, постійно шукають «нового, ще не сказаного власного слова». Визначним майстром портрета стала Любов Кир'янова («Портрет Ю.В.Любовича», «Листопад»). Потужно заявив про себе Андрій Ліпатов, який, орієнтуючись на лубок, написав яскраву, добру легенду про Єлисаветград («Ангел над містом», «Пасха»).

IV. Підсумок уроку. Запитання:

- Про що дізналися на уроці?
- Хто був найвідомішим архітектором міста Єлисаветграда кінця XIX – початку XX століть?
- Твори яких художників Кіровоградщини вам найбільше запам'яталися? Чому?

V. Оцінювання.

VI. Домашнє завдання: самостійно ознайомитися з архітектурними пам'ятками інших міст і районів Кіровоградської області, творами сучасних художників Кіровоградщини за допомогою презентацій «Архітектура Кіровоградщини» та «Візуальне мистецтво Кіровоградщини».

Підсумовуючи, зазначимо, що застосування методу проектів на уроках з художньої культури сприяє формуванню в учнів таких загальнонавчальних умінь, як рефлексивні, дослідницькі, комунікативні, робота в колективі, менеджерські, самостійне оцінювання результатів своєї діяльності, презентаційні. Проектна діяльність перспективна, оскільки в ній кожен із учасників не втрачає статусу активно діючої особистості, намагається зайняти в групі позицію, що відповідає його можливостям: знанням, умінням, здібностям тощо. Це позначається на загальному формуванні індивідуального стилю школяра.

(Див. першу, третю стор. обкладинки, третю та четверту стор. кольорової вкладки).

ЛІТЕРАТУРА

1. *Житник Б.О.* Методичний порадник. Форми і методи навчання. – Харків : Основа, 2005.